

Wyrok z dnia 24 czerwca 1998 r.

I PKN 198/98

1. Powództwo o ustalenie okresu zatrudnienia wymaganego do nieodpłatnego nabycia akcji jest bezzasadne z uwagi na brak interesu prawnego przewidzianego w art. 189 KPC, gdy pracownik może dochodzić zawarcia z nim umowy nieodpłatnego nabycia akcji.

2. Przedsiębiorstwom państwowym w rozumieniu art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 188, poz. 561 ze zm.) jest przedsiębiorstwo jako jednostka określona w przepisach o przedsiębiorstwach państwowych (ustawa z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych, jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 18, poz. 80 ze zm.).

Przewodniczący SSN: Walerian Sanetra (sprawozdawca), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 24 czerwca 1998 r. sprawy z powództwa Władysława C. przeciwko L.B. SP. z o.o. w B. o zaliczenie okresu zatrudnienia, na skutek kasacji powoda od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach z dnia 10 grudnia 1997 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Powód Władysław C. wniósł kasację od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach z dnia 10 grudnia 1997 r. [...], którym Sąd ten oddalił jego apelację od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Jędrzejowie z dnia 30 września 1997 r. [...].

Władysław C. pozwem z dnia 15 września 1997 r. wniósł o zaliczenie mu okresu pracy w Zakładach Przemysłu Wapienniczego w M. (od 2 stycznia 1997 r.

do 31 października 1978 r.) do okresu pracy, od którego zależy uprawnienie do nieodpłatnego nabycia należących do Skarbu Państwa akcji w „L.B.” Sp. z o.o. Sąd Pracy ustalił, że powód w okresie od 2 stycznia 1971 r. do 31 października 1978 r. był zatrudniony w [...] Kombinacie Cementowo-Wapienniczym - Zakładzie Przemysłu Wapienniczego w M. Po rozwiązaniu umowy o pracę za porozumieniem stron powód z dniem 2 listopada 1978 r. został zatrudniony w Zakładach Przemysłu Wapienniczego w B. Ten stosunek pracy rozwiązał się w dniu 31 sierpnia 1982 r. w związku z przejściem powoda na wcześniejszą emeryturę. Zakłady Przemysłu Wapienniczego w M., jak i Zakłady Przemysłu Wapienniczego w B. wchodziły w przeszłości w skład [...] Kombinat Cementowo-Wapienniczego w K. Z uchwały nr 193 Rady Ministrów z dnia 23 października 1969 r. w sprawie kombinatów przemysłowych i budowlanych (M.P. Nr 45, poz. 362) wynika, iż zakłady wchodzące w skład kombinatu prowadzone są według zasad wewnętrznego pełnego rozrachunku gospodarczego, mają wydzielone środki własne oraz sporządzają własny bilans i rachunek wyników. W konsekwencji Sąd Pracy stwierdził, iż ZPW w M. oraz ZPW w B. były odrębnymi zakładami, jednostkami organizacyjnymi zatrudniającymi samodzielnie pracowników w rozumieniu art. 3 KP. Dodatkowo świadczy o tym fakt otrzymania przez powoda świadectwa pracy z zakładu w M. po rozwiązaniu z tym zakładem umowy o pracę w 1978 r. Co za tym idzie, powód nie spełnia kryteriów pozwalających na uznanie go za „pracownika uprawnionego” w rozumieniu ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U. Nr 188, poz. 561 ze zm.).

Oddalając apelację powoda Sąd drugiej instancji w szczególności stwierdził, że zgodnie z art. 3 KP pracodawcą jest jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, a także osoba fizyczna, jeżeli zatrudniają one pracowników. Jak podkreśla doktryna, jest to definicja pracodawcy w znaczeniu przedmiotowym, która obejmuje wszystkie podmioty zatrudniające pracowników; zarówno te, które występują w przewidzianych prawem formach organizacyjno-prawnych, jak też osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą lub zatrudniające pracowników w celach niezarobkowych. Na istotę podmiotu określonego mianem pracodawcy składają się dwa czynniki: element organizacyjny (niezależnie od posiadania osobowości prawnej) oraz wymaganie zatrudnienia pracowników. Według ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych uprawnionym pracownikom prywatyzowanych przedsiębiorstw przysługuje prawo

nieodpłatnego nabycia części akcji spółki należących do Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 2 pkt 5 lit. „c” tej ustawy uprawnionymi pracownikami są osoby, które przepracowały w przekształconym przedsiębiorstwie co najmniej dziesięć lat, a rozwiązanie stosunku pracy nastąpiło wskutek przejścia na emeryturę lub rentę albo z przyczyn określonych w art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1990 r. Nr 4, poz. 19 ze zm.). Pojęcie przedsiębiorstwa definiuje art. 2 pkt 3 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych stanowiąc, że rozumie się przez nie przedsiębiorstwo w znaczeniu określonym w art. 55¹ KC. Na gruncie ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz Kodeksu cywilnego pojęcie przedsiębiorstwa charakteryzuje oderwanie od podmiotu, któremu przysługują prawa i obciążają obowiązki składające się na to przedsiębiorstwo. Składniki materialne i niematerialne tworzą pewien zorganizowany kompleks przeznaczony do realizacji zadań gospodarczych i mogący być przedmiotem obrotu. W skład przedsiębiorstwa wchodzi także wszelkie zobowiązania i obciążenia związane z jego prowadzeniem. Przymiot osobowości prawnej nie jest więc niezbędnym składnikiem pojęcia przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 55¹ KC, do którego odwołuje się ustawa o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw. Według Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, Sąd pierwszej instancji słusznie przywołał przepisy uchwały nr 193 Rady Ministrów z dnia 23 października 1969 r. w sprawie kombinatów przemysłowych i budowlanych, gdyż miały one zastosowanie do ówczesnie istniejącego [...] Kombinatu Cementowo-Wapienniczego, w którego skład, jako zakłady przemysłu wapienniczego, wchodziły jednostki organizacyjne w M. i B. Zgodnie z § 1 ust. 1 i 2 tej uchwały kombinat stanowił zespół zakładów przemysłowych, budowlanych lub budowlano-przemysłowych; był przedsiębiorstwem państwowym, tworzonym na podstawie dekretu o przedsiębiorstwach państwowych i posiadał osobowość prawną. Według § 1 ust. 3 uchwały, zakłady wchodzące w skład kombinatu prowadzone były według zasad pełnego rozrachunku gospodarczego, miały wydzielone środki własne, sporządzały własny bilans i rachunek wyników. Samodzielnie zatrudniały też pracowników. Prowadzi to do konstatacji, że Zakłady Przemysłu Wapienniczego w M. i B. były odrębnymi zakładami pracy w rozumieniu przepisów Kodeksu pracy oraz odrębnymi przedsiębiorstwami w rozumieniu prawa cywilnego. W konsekwencji nie można uznać twierdzeń powoda, jakoby staż pracy w obu tych zakładach był stażem pracy

w jednym i tym samym przedsiębiorstwie, w rozumieniu ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych.

W kasacji powód zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 2 pkt 5 lit. „c” i pkt 3 ustawy z 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych w związku z art. 55¹ KC i § 1 uchwały nr 193 z 23 października 1969 r. w sprawie kombinatów przemysłowych i budowlanych „przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe przyjęcie, że zakłady wchodzące w skład jednego kombinatu stanowiły odrębne przedsiębiorstwa w rozumieniu prawa cywilnego, co nie pozwoliło na zaliczenie powodowi stażu pracy w jednym z tych zakładów do czasu pracy uprawniającego do nieodpłatnego nabycia akcji Skarbu Państwa”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie może zostać uwzględniona, nie z tego jednakże powodu, iż postawiony w niej zarzut naruszenia prawa materialnego jest bezzasadny. Powód Władysław C. wniósł bowiem powództwo o zaliczenie okresu pracy w ZPW w M. do okresu pracy, od którego zależy uprawnienie do nieodpłatnego nabycia akcji. Jest to powództwo o ustalenie, a to oznacza, że dopuszczalność jego wniesienia jest uzależniona od spełnienia warunków przewidzianych w art. 189 KPC. W myśl zaś tego przepisu powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Zgodnie z art. 36 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych uprawnionym pracownikom przysługuje prawo do nieodpłatnego nabycia akcji spółki należących do Skarbu Państwa. Przysługuje więc im roszczenie wobec Skarbu Państwa o nieodpłatne udostępnienie akcji. Roszczenie to może być zrealizowane na drodze postępowania sądowego, a to oznacza, iż pracownik nie ma interesu prawnego (w rozumieniu art. 189 KPC) w żądaniu ustalenia, iż ma wymagany staż pracy, który stanowi warunek przyznania mu nieodpłatnych akcji w związku z prywatyzacją przedsiębiorstwa, w którym był on zatrudniony. Jego żądanie ustalenia przez sąd istnienia stosunku pracy o określonej treści (między określonymi podmiotami), a ściślej biorąc pewnego jedynie elementu tego stosunku, a mianowicie czasu jego trwania i pracodawcy, który był jego stroną, związane jest ze ściśle określonym celem, z ubieganiem się o nieodpłatne nabycie akcji. Idzie bowiem o ustalenie, czy powód jest uprawnionym pracownikiem w rozumieniu art. 2 pkt 5 lit. ^c ustawy o prywatyzacji i komercjalizacji

przedsiębiorstw państwowych, a ustalenie to jest istotne (ma znaczenie) tylko z punktu widzenia nabycia prawa do akcji, które są udostępniane przez Skarb Państwa nieodpłatnie. Skoro zaś akcji tych może powód dochodzić w osobnym procesie, domagając się zawarcia z nim stosownej umowy o nieodpłatne nabycie akcji, to nie ma tym samym interesu prawnego w dochodzeniu we wcześniejszym procesie ustalenia, że ma staż pracy, który sprawia, iż jest „uprawnionym pracownikiem” w rozumieniu art. 2 pkt 5 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. W tym też sensie powództwo o dokonanie przez sąd tego typu ustalenia jest przedwczesne. Oznacza to, że brak było podstaw do uwzględnienia przez Sąd drugiej instancji apelacji powoda od wyroku Sądu Pracy, którym Sąd ten oddalił jego powództwo o ustalenie, iż jest „uprawnionym pracownikiem” w rozumieniu art. 2 ust. 5 lit. c ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Powództwo wniesione przez Władysława C. nie spełnia bowiem wymagania przewidzianego w art. 189 KPC, gdyż nie miał on interesu prawnego (w rozumieniu tego przepisu) w jego wniesieniu. Oddalenie apelacji było więc zasadne, jakkolwiek nie z tych powodów, które zostały wskazane w zaskarżonym wyroku Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych. W tym stanie rzeczy zaszła konieczność oddalenia kasacji, gdyż zgodnie z art. 393¹² KPC Sąd Najwyższy oddala kasację także wtedy, gdy zaskarżony wyrok mimo błędnego uzasadnienia odpowiada prawu.

Dokonana przez Sąd drugiej instancji wykładnia art. 2 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych ma wady. Sąd ten przyjmuje - co zresztą na tle jego wywodów nie ma większego znaczenia - że w art. 3 KP zawarta jest definicja pracodawcy w znaczeniu przedmiotowym, podczas gdy w przepisie tym idzie o pracodawcę jako stronę stosunku pracy (a także stronę innych stosunków prawa pracy), a więc o pracodawcę w znaczeniu podmiotowym. Istotniejsze jest jednak to, że w przepisie art. 2 pkt 5 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych ustawodawca operuje pojęciem „pracowników przedsiębiorstwa państwowego”, które różne jest od pojęcia „pracowników przedsiębiorstwa”, czy też od pojęcia „pracowników danego pracodawcy” lub „pracowników zakładu pracy” (w znaczeniu podmiotowym). W art. 2 pkt 3 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych mamy definicję „przedsiębiorstwa” (przez które rozumie się przedsiębiorstwo w znaczeniu określonym w art. 55¹ KC), które nie może być identyfikowane z „przedsiębiorstwem państwowym”, bo inaczej definicja ta powinna się odnosić do „przedsiębiorstwa państwowego”, a nie do „przedsiębiorstwa”. Płynie

stąd wnioszek, że przedsiębiorstwo państwowe na tle art. 2 pkt 5 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw powinno być tak pojmowane, jak pojmuje się je w ustawie z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 18, poz. 80 ze zm.) oraz w przepisach, które tę ustawę poprzedzały. Zgodnie ze wskazanymi wyżej przepisami kombinaty przemysłowe i budowlane były przedsiębiorstwami państwowymi, a to oznacza, iż aczkolwiek pracownik takiego kombinatu był z reguły zatrudniony w jakimś zakładzie kombinatu, który był stroną jego stosunku pracy, a więc pracodawcą, czy zakładem pracy w znaczeniu podmiotowym, to jednocześnie był on pracownikiem przedsiębiorstwa państwowego (kombinatu). W art. 2 pkt 5 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych nie idzie przecież o pracowników zakładów pracy (danego pracodawcy w rozumieniu art. 3 KP), a o „pracowników przedsiębiorstwa państwowego”. Ustawa posługuje się w tym wypadku innym terminem niż występujący w Kodeksie pracy i czyni to nieprzypadkowo. Ściśle bowiem biorąc, nie jest się pracownikiem przedsiębiorstwa państwowego (które jest kategorią prawa gospodarczego), lecz pracownikiem danego pracodawcy. Skoro więc w art. 2 pkt 5 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych mowa jest o pracownikach przedsiębiorstwa państwowego (jako osoby prawnej), to należy przyjąć, iż ustawodawca terminowi temu nadaje szczególny zakres znaczeniowy, a mianowicie idzie mu o pracowników, którzy wykonują pracę na rzecz przedsiębiorstwa państwowego jako pewnej organizacyjnej i prawnej (mającej osobowość prawną) całości, bez względu zaś na to, czy z punktu widzenia art. 3 KP przedsiębiorstwo to (kombinat) jest dla nich pracodawcą w rozumieniu tego przepisu, czy też są nimi poszczególne jego wewnętrzne jednostki organizacyjne. Innymi słowy, pracownik, który zatrudniony jest w zakładzie przedsiębiorstwa państwowego, które (zakład) jest dla niego pracodawcą w rozumieniu art. 3 KP, nie przestaje być równocześnie pracownikiem tego przedsiębiorstwa w szerszym rozumieniu. O takie zaś rozumienie kategorii „pracownik przedsiębiorstwa państwowego” idzie w przepisie art. 2 pkt 5 ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych. Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w gruncie rzeczy przyjmuje zaś inny sposób rozumienia tego przepisu „podkładając” pod pojęcie „przedsiębiorstwa państwowego” raz „przedsiębiorstwo” w znaczeniu wynikającym z art. 55¹ KC, innym zaś razem „pracodawcę” w rozumieniu art. 3 KP, co jest nieuprawnione, gdyż nie zawsze pojęcie „przedsiębiorstwa państwowego” pokrywa

się z pojęciem pracodawcy. Dotyczy to zaś zwłaszcza takich szczególnych przedsiębiorstw państwowych jak kombinaty przemysłowe i budowlane.

Ostatecznie, mimo błędnej wykładni przepisu art. 2 pkt 5 lit. c ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, zaskarżony wyrok odpowiada prawu i wobec tego kasacja powoda została oddalona, a to oznacza, iż oddalone jest także jego powództwo o ustalenie stażu pracy, od którego zależy jego uprawnienie do nieodpłatnego nabycia akcji. Nie znaczy to jednakże, że prawa tego nie może on dochodzić w osobnym procesie, domagając się, by zawarto z nim umowę o nieodpłatnym nabyciu akcji.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² KPC orzekł jak w sentencji.

=====